

Lichtpunt

Corina Bomann bij Boekeryj:

Het vlindereiland
De maneschijnsonate
De jasmijnzussen
De stormroos
Een wonderlijke winterreis
Het klaprozenjaar
Winterbloesem
De rozentuin

De vrouwen van de Leeuwenhof:

Agneta's erfenis
Mathilda's geheim
Solveigs belofte

De kleuren van schoonheid:

Sophia's hoop
Sophia's wens
Sophia's triomf

Waldfriede-saga:

Gloriedagen
Lichtpunt

Corina Bomann

Lichtpunt

*Berlijn 1929. Het nationaalsocialisme wint aan kracht,
maar het ziekenhuis is een veilige haven.*

Deel 2 van de *Waldfriede*-serie

ISBN 978-90-225-9810-8
ISBN 978-94-023-2037-4 (e-book)
NUR 302

Oorspronkelijke titel: *Leuchtfeuer. Die Schwestern vom Waldfriede*
Vertaling: Lilian Caris en Iris van der Blom
Omslagontwerp: Bürosüd
Omslagbeeld: © Magdalena Russocka / Trevillion Images en Bürosüd
Auteursfoto: © Nadja Klier
Zetwerk: CeevanWee, Amsterdam

© 2022 by Penguin Verlag, a division of Penguin Random House Verlagsgruppe GmbH, München, Germany
© 2023 Nederlandse vertaling Meulenhoff Boekeryj bv, Amsterdam

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Proloog

Potsdam, 14 augustus 1925

Toen ze wakker werd was het donker. Op de tast zocht ze haar lamp en knipte hem aan. Op het nachtkastje stonden een schaalteje havermoutpap en een glas melk. Waarschijnlijk had haar moeder hun dienstmeisje naar haar kamer gestuurd.

Lilly was blij dat ze niet zelf was gekomen en haar een gesprek had opgedrongen. Het was allemaal al moeilijk genoeg.

Ze kwam overeind en dronk de melk op, maar het schaalteje pap liet ze onaangeroerd. Toen ging ze naar haar kledingkast. Ze koos maar drie jurken uit, een voor de zomer en twee voor de winter, en bovendien wat ondergoed, kousen en een paar winterschoenen. Een vierde jurk trok ze aan. Die was gemaakt van groen katoen, afgezet met een randje van gehaakte kant. Door de kleine pofmouw-tjes zag ze er daarin uit als het jonge meisje dat ze nog steeds was. Maar na deze nacht zou haar jeugd voorgoed voorbij zijn.

Bij de kleding legde ze twee boeken, haar toilettas, een handdoekje en een beursje met haar spaargeld. Met de honderd mark die ze bezat zou ze het vast een tijdje kunnen uitzingen.

Toen ze klaar was met inpakken, sloop ze op haar tenen met haar tas naar de deur. Alles was stil, het licht in de woonkamer was uit. Een blik op de klok leerde haar dat het al half elf was geweest.

Lilly pakte haar grijze jas van de kapstok en trok hem aan. Even speelde ze met de gedachte een bericht achter te laten. Wanneer haar ouders merkten dat ze weg was, zouden ze de politie mis-

schien naar haar laten zoeken. Dus ging ze terug naar haar kamer en schreef een korte uitleg, die ze op het ladekastje in de gang legde.

Toen deed ze zachtjes de voordeur open. Het messing bord met het opschrift BELASTINGADVIESBUREAU OTTO WEGNER lichtte kort op in het maanlicht, maar ze negeerde het en verdween in het duister van de avond.

De hemel was helder en aan de randen was nog steeds een beetje licht te zien. Boven de daken van de Jugendstilhuizen fonkelden sterren. Nog maar weinig vensters in hun buurt waren verlicht en dan vooral die van de kamers van de dienstboden, die nog bezig waren met de laatste werkzaamheden van de dag. Gesjirp van kreukels begeleidde haar het hele stuk over het trottoir, waar geen mens te bekennen was.

Terwijl ze luisterde naar het tikken van haar hakken op de stenen, vroeg ze zich af waar ze naartoe kon. Van nu af aan moest ze op eigen benen staan. En daar hoorde bij dat ze een baan vond.

Maar wat voor baan? Ze had alleen de lagere school afgemaakt en kon zich niet op een opleiding beroepen. Ze had er ooit van gedroomd te gaan studeren, maar toen was alles anders gelopen en had ze die droom met zo vele andere moeten laten varen.

Hun dienstmeisje Meta schoot haar weer te binnen. Het werk dat ze deed was eenvoudig, maar ze maakte lange dagen. Lilly had maar zelden in de huishouding hoeven helpen, meestal op Meta's vrije dag. Maar als het moest, zou schoonmaken haar even goed afgaan als aardappelen schillen.

Het woedende gekef van een hond haalde haar met een ruk terug naar het heden. Met ontblote tanden wierp het donkere beest zich tegen de omheining naast haar.

Lilly deinsde achteruit en liep vlug door. Ze ging de hoek om en sloeg de weg naar het station in.

Het witte gebouw met het ronde boogdak en de hoge vensters was al van veraf te zien. Ze wist niet of er om deze tijd nog een trein ging. Zo niet, dan zou ze wel op een bank slapen. Van een terugkeer naar haar ouderlijk huis kon geen sprake zijn.

Een licht briesje kwam haar tegemoet toen ze het gebouw betrad. Het kaartjesloket was nog geopend, maar op dit moment onbezet.

Lilly keek om zich heen. Behalve zichzelf bevonden zich in de wachtruimte maar weinig reizigers. Een man lag languit op een bank. Twee andere mannen waren aan de overkant van de hal met elkaar in gesprek. Een van hen keek haar kant op, waarop Lilly zich vlug afwendde. Het laatste waar ze nu behoefte aan had was een man die haar lastigviel.

Uiteindelijk verscheen de vrouw van het loket. Ze zag er vermoeid uit en een paar haarslierten waren losgeraakt uit haar knotje.

‘Waar wil je naartoe?’ vroeg ze.

‘Naar Berlijn,’ antwoordde Lilly.

De vrouw nam haar onderzoekend op. Het leek haar nu pas op te vallen hoe jong Lilly was. ‘Waar zijn je ouders?’

‘Ik reis alleen,’ antwoordde ze en ze telde de munten uit. Daarbij probeerde ze haar handen niet te laten trillen.

De vrouw mompelde iets wat ze niet verstond en gaf haar toen het treinkaartje. Lilly bedankte haar en liep de lange trap naar het perron op.

Er stond hier een iets hardere, maar nog steeds milde wind. Lilly keek langs de rails in de verte. Het duister daar, buiten het station, voelde dreigend aan. Ze was nooit eerder helemaal alleen op reis geweest; altijd had ze haar vader of moeder bij zich gehad. Die bescherming was ze nu kwijt.

Ze voelde boosheid opkomen. Ze hadden haar moeten bijstaan! Er zou vast nog een andere optie zijn geweest...

Achter haar klonk een mannenstem. ‘Hé meisje, wat doe jij hier zo alleen?’ Lilly legde haar armen beschermend om haar lichaam. Ze huiverde.

Toen ze zich omdraaide, keek ze recht in het gezicht van de conducteur, een oudere heer met een snor en grijzend haar, dat onder zijn conducteurspet tevoorschijn kwam.

‘Ik wacht op de trein van elf uur naar Berlijn.’

De man nam haar onderzoekend op; toen viel zijn blik op haar

reistas. Zou hij vermoeden dat ze van huis was weggelopen?

‘Heb je daar iemand om naartoe te gaan?’

Lilly overwoog hem voor te liegen. Als ze eens zou beweren dat ze haar tante ging opzoeken? Wat ging het die conducteur eigenlijk aan?

Nog voordat ze kon besluiten welk antwoord ze zou geven, leek hij de waarheid al van haar gezicht te hebben afgelezen. ‘Als je in Berlijn bent, ga dan naar de zusters van de missiepost op station Lehrte,’ zei hij goedhartig. ‘Zij zorgen wel voor je.’

‘Dank u,’ zei Lilly, waarop de man knikte en wegliep. Niet veel later werd de trein van de Wannsee-lijn omgeroepen.

Lilly stond op en pakte het handvat van haar reistas steviger vast. Toen de trein tot stilstand was gekomen, liep ze vastberaden naar het treinportier en stapte in. Ze mocht dan pas vijftien zijn, maar ze zou zich weten te redden! Ze zou haar ouders laten zien dat ze voor zichzelf kon zorgen. En ooit kon ze misschien terughalen wat haar was afgepakt.

DEEL 1

‘Op 26 maart 1930 vond de eigenlijke herdenkingsplechtigheid ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van ons ziekenhuis plaats. Van degenen die hier al sinds het jaar van oprichting van het ziekenhuis werkten, waren behalve dr. Conradi en zijn echtgenote de zusters Elisabeth Bruhn, Maria Kuch en Grete Kraatz, badmeester broeder Rohleder en tuinknecht broeder Lüdtke aanwezig. Ik was zelf in die periode wegens ziekte elders aan het kuren en kon alleen een gedicht als feestelijke groet sturen.’

‘Intussen was er in Duitsland sprake van voortschrijdend economisch verval; de ene bank na de andere stortte in, wat ook zijn invloed had op het vermogen van onze zieken tot betaling. (...) Menselijkerwijs gesproken moest er rekening mee worden gehouden dat er steeds minder bedden bezet zouden zijn, in welk geval het voortbestaan van het ziekenhuis ernstig zou worden bedreigd, vooral omdat ons nog andersoortige beproevingen te wachten stonden.’

(Kroniek van ziekenhuis Waldfriede, 1930-1931)

1

Berlijn, 30 april 1930

‘Lilly, ben je al bij mevrouw Berger in kamer 18 geweest?’ vroeg de hoofdzuster streng. Met haar achterovergekamde haar en de donkere kringen om haar ogen zag ze er minstens tien jaar ouder uit dan ze in feite was.

‘Natuurlijk.’ Lilly verstijfde onwillekeurig. Het was nooit een goed teken als hoofdzuster Erika als een duveltje uit een doosje de zusterkamer uit schoot.

‘En hoe zit het met de verbanden van mevrouw Hansen in kamer 14?’

‘Ga ik zo doen.’

‘Zo? Voor zover ik weet had dat vanochtend al moeten gebeuren!’

‘Ik weet het, hoofdzuster, maar we zitten vandaag een beetje krap omdat Thea ziek is geworden.’

Lilly veegde de zweetdruppeltjes van haar voorhoofd. Hoewel het nog maar eind april was, kon het al flink benauwd worden in de gangen van de vrouwenafdeling chirurgie van ziekenhuis Charité. De rode vloeren verspreidden de geur van boenwas, die geen prettige combinatie vormde met de dampen van ontsmettingsmiddel en jodium. De zon brandde onbarmhartig door de hoge ramen en vanwege de hoge werkdruk kwam niemand eraan toe te luchten.

‘Voel je je onwel?’ vroeg het hoofd, maar zonder een spoortje medelijden in haar stem.

‘Nee, zuster Erika.’ Lilly had er al drie opeenvolgende lange diensten op zitten. Ze snakke naar haar bed. De smalle brits in het kamertje voor de nachtzuster was hard en omdat er ook ’s nachts werd geopereerd en de patiënten naderhand naar hun kamer moesten worden gebracht, kon je de weinige momenten van rust geen slaap noemen.

‘Ik hoef je niet te vertellen dat we van een verpleegster de grootste toewijding verwachten,’ zei zuster Erika. ‘Professor Sauerbruch zal je de oren wassen als niet alles naar zijn zin verloopt.’

Dat had hij al gedaan toen Lilly was vergeten een koortscurve bij te werken. Je had haast kunnen denken dat er een orkaan door de ziekenkamer woedde.

De nieuwe hoofdchirurg was berucht om zijn stemmingswisselingen. Het personeel dat hem in de operatiekamer assisteerde, werd vaak nog tijdens een ingreep vervangen omdat dr. Sauerbruch zich opwond over hun tekortkomingen. Arts-assistenten leden daar evenzeer onder als verpleegsters en verplegers.

‘Wees maar niet ongerust, zuster Erika, het komt allemaal in orde.’ Lilly kneep haar ogen dicht. Waarom moest ze juist nu door vermoeidheid worden overvallen?

‘Ga naar de wasruimte en gooi een plens water in je gezicht,’ zei zuster Erika kortaf. ‘En schiet daarna op met die verbanden.’

‘Ja, hoofdzuster,’ antwoordde Lilly.

In de wasruimte deed ze wat haar was gezegd en keek toen naar haar spiegelbeeld. Waterdruppels parelden van haar voorhoofd over haar neus, die bezaaid was met zomersproeten. De kringen onder haar ogen waren blauw, haar blik had zijn glans verloren en haar wangen waren ingevallen. Onder haar kapje piekten wat weerbarstige blonde lokken uit. Hoewel ze pas twintig was, voelde ze zich een oude vrouw.

Ze had haar verpleegstersopleiding een maand tevoren afgerond, maar had nog steeds geen uitsluitsel gekregen of ze hier in het Charité als zuster kon gaan werken. De economische situatie was slecht en ze hoorde artsen vaak klagen over het afnemende aantal patiënten. En dat terwijl ze niet kon zeggen dat de werkdruk minder werd.

Misschien had ik toch beter dienstmeisje kunnen worden, dacht ze. Maar de goedheid van de missiezusters op het station had zo'n diepe indruk op haar gemaakt dat het al gauw voor haar had vastgestaan dat ze net als zij wilde worden en mensen in nood wilde helpen.

Lilly zette haar tanden op elkaar, duwde zichzelf weg van de wastafel en liep terug naar de afdeling. Zuster Erika zou haar niet kleinkrijgen!

Uren later sleepte Lilly zich naar de kleedkamer. Voor het eerst sinds lange tijd hadden ze haar niet met een extra late dienst opgezadeld, zodat ze deze avond eindelijk thuis kon doorbrengen. Behalve zichzelf hadden nog twee zusters een vrije avond. Lilly groette ze met een knikje en liep naar haar kastje.

Ze had haar uniform net uitgetrokken toen zuster Margarete bij haar kwam staan. Ze was een mollige vrouw met een vriendelijk gezicht.

'Hé, heb jij ook vrij?' vroeg Lilly terwijl ze haar jurk over haar hoofd aantrok. Die was van blauwe wol en eigenlijk een beetje warm voor dit weer. Maar 's ochtends kon het nog altijd akelig koud zijn.

'Lilly, je moet onmiddellijk bij het hoofd komen,' zei Margarete met een bedrukt gezicht.

Lilly keek haar verbaasd aan. 'Heeft ze gezegd waarom? Moet ik nog een dienst draaien?'

'Ze zei alleen dat je bij haar moest komen voordat je naar huis ging.'

Lilly knikte. 'Goed dan.'

Even overwoog ze haar verpleegstersuniform opnieuw aan te trekken, maar ze besloot het niet te doen. Ze rechte haar schouders en liep langs zuster Margarete het vertrek uit.

In het kantoor van de hoofdzuster rook het naar boenwas. Zuster Erika troonde achter haar bureau als een koningin met een verpleegsterskapje.

'Doe de deur achter je dicht,' zei ze streng.

Lilly gehoorzaamde, draaide zich om en streek nog eens over haar rok.

‘Je bent nu in totaal vijf jaar bij ons,’ begon Erika. ‘Je hebt de verpleegstersopleiding heel goed volbracht.’

Was het moment gekomen waarop ze haar zou vertellen dat ze mocht blijven? Lilly onderdrukte een vreugdevol lachje.

‘De economische crisis drukt momenteel zwaar op ons ziekenhuis. Zoals je weet hebben we de meisjes van jouw examenjaar nog niet de zekerheid van een vaste baan kunnen bieden. De geneesheer-directeur heeft nu een besluit genomen.’ Ze zweeg even en nam haar onderzoekend op.

Lilly klauwde met haar handen in haar schort. Dit waren niet de woorden waarop ze had gehoopt.

‘Lilly, we moeten je helaas met onmiddellijke ingang laten gaan.’

De stem van de hoofdzuster trof Lilly als een steen. Ze hapte naar adem, wankelde en zocht houvast aan een van de stoelen.

‘U... U ontslaat me?’

De hoofdzuster stond op en pakte een envelop van haar bureau. ‘Hier is je diploma en het loon dat je nog tegoed hebt.’

Lilly schudde haar hoofd in ongeloof. Dat kon toch niet waar zijn! Een paar uur eerder had Erika haar nog voorgehouden dat ze haar uiterste best moest doen en nu werd ze eruit gegooid?

‘Dat... is niet eerlijk!’ zei ze boos. ‘Ik heb mijn werk altijd gewetensvol en naar beste kunnen verricht!’

‘Dat klopt, maar de kliniek kan zich niet nog meer personeel veroorloven.’

De tranen sprongen Lilly in de ogen, maar ze drong ze terug en liep naar het bureau. Met samengeperste lippen pakte ze de envelop op en stopte hem in de zak van haar jurk.

‘Het beste, Lilly,’ wenste de hoofdzuster haar toe, maar ze antwoordde niet. Ze liep wankelend het kantoor uit, de gang door en vervolgens naar de uitgang.

Er kwamen haar een paar zusters tegemoet die vroegen wat haar mankeerde, maar hun stemmen drongen niet tot haar door. Buiten op de trap bleef ze staan. Haar hart bonsde hevig en ze voelde zich zo duizelig dat ze de trap niet af durfde te lopen.

‘Charité’ betekende barmhartigheid. Maar wie had er medelijden met haar? Alles wat ze de afgelopen jaren had opgebouwd viel

nu in duigen. Ze liet haar blik langs de gebouwen van het ziekenhuis gaan: gevels van rode baksteen en witte verf, die dicht op elkaar stonden, gevels met ornamenten die naar de hemel reikten. Ze keek naar een groepje geneeskundestudenten en een paar verpleegsters die haastig over straat gingen. Wat stond haar nu te doen? Waar moest ze naartoe?

Werktuiglijk zette ze zich ten slotte in beweging. Ze liet de chirurgische kliniek achter zich, nam voor de laatste keer de vertrouwde aanblik van de toren bij de hoofdboort in zich op. Groette de portier voor het laatst. En brak toen in tranen uit.

2

Berlijn, 5 mei 1930

Onrustig wipte dr. Louis Conradi van het ene been op het andere en hij streek zenuwachtig over zijn baard. Hij had die ochtend vrij genomen, maar als de trein niet binnenkort op spoor 2 verscheen, zou hij onverrichter zake weg moeten gaan.

De zon scheen stralend over de daken van de stad, het was een heerlijke lentedag. De zoete geur van forsythia hing in de lucht. Aan het weer kon de vertraging dus niet liggen.

De economische crisis die sinds Zwarte Vrijdag 1929 vanuit Amerika naar Europa was overgewaaid, manifesteerde zich inmiddels ook in de vervoerssector. Of het nu gebrek aan kolen was, personeelstekort of iemand die uit wanhoop op de spoorbaan sprong om een einde aan zijn leven te maken, vrijwel geen enkele trein arriveerde nog op tijd.

Maar ten slotte klonk er een aankondiging, en even later rolde het stalen monster over de rails. Stoom waaide onstuimig over het perron en belemmerde even het zicht op de wagons. Toen stond de trein stil.

Louis strekte zijn hals. In de menigte uit de wagons dringende passagiers zou Hanna Richter lastig te ontwaren zijn, klein en tenger als ze was. Maar uiteindelijk zag hij haar kobaltblauwe mantel.

‘Zuster Hanna!’

Onder het lopen stak Louis zijn hand op en zwaaide.

De aangesprokene keek om zich heen. ‘Dokter Conradi!’ riep ze

verrast uit. ‘Wat doet u hier? U hoefde me toch niet te komen afhalen?’

‘Ik had een afspraak met de voorzitter van de Berlijnse Maatschappij voor Geneeskunde, en toen dacht ik, ik neem u meteen mee. Mag ik?’ Hij pakte haar koffertje. ‘Is dat alles?’ vroeg hij.

‘Ik heb niet veel nodig,’ antwoordde Hanna bescheiden. ‘De kuurkliniek voorzag in alles waar ik behoefte aan had.’

‘Goed, kom dan maar mee.’

Louis liep voor haar uit en voelde Hanna’s vragende blik. ‘Was u bij de Maatschappij voor Geneeskunde?’

‘Dat ze me aannemen is zo goed als zeker,’ antwoordde hij. ‘Nog een paar formaliteiten, en dan zullen de deuren voor me opengaan.’

‘Gefeliciteerd,’ zei Hanna verheugd. ‘Maar de Maatschappij heeft wel de tijd genomen.’

‘De meeste heren wisten niet dat Waldfriede en ik bestaan. Ik ben immers professor Sauerbruch niet, die onlangs in het Charité is begonnen.’

‘Dat betekent nog niet dat ze u over het hoofd mogen zien.’

Hij keek haar glimlachend aan. ‘Ik heb u echt gemist, weet u dat?’

‘Ik u ook, dokter,’ antwoordde ze zachtjes.

In een zijstraat vlak bij het station stond de auto geparkeerd die Waldfriede kort voor de beurskrach had aangeschaft.

Louis kon zijn geluk bijna niet op. Tien jaar geleden waren ze, onder dreiging van onteigeningsplannen van een regeringsambtenaar, met het werk aan ziekenhuis Waldfriede begonnen. In versleten kleren, met een vaak nauwelijks gevulde maag omdat de keuken door de inflatie weinig te bieden had. En nu bezat het ziekenhuis zelfs een automobiel!

‘Hoe gaat het met uw vrouw?’ vroeg Hanna terwijl Fritz Kowalski, de stoker annex chauffeur, invoegde in het verkeer.

‘Uitstekend. De afgelopen weken heeft ze me af en toe bij het spreekuur geassisteerd. Ik geloof dat ze er plezier in had.’

Sinds ze vijf jaar geleden het woonhuis voor de geneesheer-di-

recteur hadden betrokken, kwam Catherine nog zelden in de kliniek.

‘Dat geloof ik graag,’ antwoordde Hanna. ‘En wat is er tijdens mijn afwezigheid gebeurd?’

‘Dokter Bockhammer is zoals aangekondigd met pensioen gegaan en naar Zwitserland teruggekeerd,’ meldde Louis.

‘Is er al een vervanger?’

‘Dokter Rosenbaum is voor hem in de plaats gekomen. Hij heeft ook de röntgenafdeling overgenomen toen u aan het kuren was. Het is een sympathieke man. U zult hem mogen.’

Hanna knikte bedachtzaam.

‘Het is heel jammer dat u het jubileumfeest hebt gemist,’ vervolgde Louis. ‘Maar het gedicht dat u stuurde is de gasten goed bevallen. Zuster Elisabeth heeft het voorgedragen en uw strofen alle eer aangedaan.’

‘Daar ben ik van overtuigd.’ Hanna glimlachte desondanks wat treurig.

Aan het begin van het jaar had ze een zware bronchitis opgelopen, waardoor ze drie weken lang het bed had moeten houden. Dr. Meyer was het er met Louis over eens geweest dat Hanna’s vatbaarheid voor die infectie het gevolg was van gebrek aan rust. Dus hadden ze haar een kuur op het eiland Rügen voorgeschreven.

Als hij haar zo zag, moest hij erkennen dat het de juiste beslissing was geweest. Hanna had weer rozige wangen, de harde trekken op haar gezicht waren verzacht. Haar ogen hadden de oude glans, die hij had gezien toen ze in 1920 was begonnen, teruggekregen.

Misschien moest ik ook een paar weken op reis gaan, dacht Louis. Het was nog geen jaar geleden dat hij met een mogelijke hartspierontsteking in elkaar was gezakt. Zijn klachten waren weggetrokken, maar soms merkte hij duidelijk dat hij niet meer het herstellingsvermogen van een twintigjarige bezat.

‘Wanneer we zijn aangekomen, moet ik u eerst het cadeau van mijn vader laten zien.’

Hanna trok vragend haar wenkbrauwen op. ‘Wat is het?’

‘Dat zult u zo wel merken.’

Een half uur later passeerden ze de poort van het ziekenhuis. De zon scheen fel op de imposante, torenachtige aanbouw bij de Grunewaldallee, waarmee het ranke, drie verdiepingen tellende vakwerkpand vijf jaar geleden was uitgebreid en die de verpleegopleiding herbergde. Even ving ze een glimp op van een arts die in het leslokaal achter een hoog roedenraam langsliep. De wilde wingerd, die in de zomer vrijwel de hele voorgevel als een sluier bedekte, liet de eerste blaadjes zien. Er stond een ziekenwagen op de rotonde, twee verplegers in gestreepte jasjes droegen een patiënt naar binnen. Een eindje verderop duwde een verpleegster een patiënte in een rolstoel door het park. De bloemperken, die de tuinman zorgvuldig met viooltjes had beplant, straalden van het blauw, geel en rood.

Sinds Waldfriede in 1920 de deuren had geopend, was het voortdurend uitgebreid. In het vroegere restaurant was nu het badhuis ondergebracht, en boven op het gebouw dat onderdak bood aan de wasserij bevond zich de kapel van hun geloofsgemeenschap. Er waren werkschuren bij gekomen, kassen. Enigszins afgezonderd, aan de rand van de Alsenstrasse, stond het woonhuis van de geneesheer-directeur. Het hele complex leek inmiddels wel een stadje.

Louis gebaarde Hanna dat ze met hem mee moest komen. ‘Meneer Kowalski kan uw koffertje wel naar binnen brengen.’

De chauffeur knikte en ontfermde zich over haar bagage.

Louis leidde Hanna door het park langs de vierkante fontein, die zachtjes klaterde. Voor een dunne boom die je bijna over het hoofd zag, bleef hij staan. De hartvormige blaadjes glansden friskgroen.

‘Dat is mijn vaders cadeau, een *Catalpa speciosa*, oftewel grootbloemige trompetboom,’ verklaarde Louis. ‘Die vind je voornamelijk aan de oevers van de Mississippi en de Ohio. Van het hout werden vroeger bielzen voor spoorbanen gemaakt, maar in Europa sieraert hij parken als het onze.’

‘Een groet uit uw vaderland dus,’ merkte Hanna op terwijl ze voorzichtig een blaadje aanraakte.

Louis knikte. ‘Mijn moeder heeft me verteld dat we waar we vroeger ook woonden altijd een trompetboom hadden. Zelf kan ik

me dat niet herinneren, maar ik heb er foto's van gezien. De bloemen zijn wit en lijken op bepaalde soorten orchideeën. Van een afstandje zou je ze ook voor bloeiende kastanjes kunnen houden.'

'Dat moet een prachtig gezicht zijn. Maar we zullen nog wel een poosje op bloesems moeten wachten.'

'Mijn vader beweert dat ze groeien als onkruid.'

Zwijgend keken ze naar de boom. Die vertegenwoordigde niet alleen een stukje van zijn bakermat, maar voor Louis was er ook de herinnering aan zijn overleden moeder Lizzie aan verbonden.

Het opkomende verdriet verdrong hij echter vlug. Hij moest naar het leven kijken. Hij had een vrouw, een huis, een levenswerk. En Hanna was terug en zou zijn dagelijkse werkzaamheden weer opvrolijken.

3

Berlijn, 6 mei 1930

Toen ze de spreekkamer binnenkwam gleed er een glimlach over Hanna's gezicht. De kuur aan de Oostzee had haar door de infectie geschonden longen goedgegaan. Maar al gauw had ze het ziekenhuis gemist. Ze had zich voortdurend afgevraagd hoe alles daar zonder haar zou lopen en of dr. Conradi zich goed wist te redden. De laatste dagen van haar verblijf popelde ze om weer terug te gaan naar Waldfriede.

Vandaag was het haar eerste reguliere werkdag; gisteren had ze de middag doorgebracht met het uitpakken van haar bagage en het lezen van haar post. Er had een brief van haar moeder bij gezeten, en bovendien had een zuster uit Amerika haar geschreven, die ze had leren kennen tijdens de laatste verpleegconferentie.

Het was fijn geweest om 's avonds weer met haar collega's in de eetzaal te zitten. Elisabeth en Else hadden haar het hemd van het lijf gevraagd en haar verteld over het grote feest. Eens te meer was het Hanna duidelijk geworden dat ze hier een familie vormden.

Nu verheugde ze zich op de patiënten en ook op de kroniek waaraan ze in haar vrije tijd werkte. Nauwgezet noteerde ze de gang van zaken in Waldfriede in notitieboekjes, om dan aan het eind van het jaar een samenvatting van de belangrijkste gebeurtenissen te schrijven. Speciaal daarvoor had dr. Conradi een schrijfmachine aangeschaft.

Vanwege haar ziekte was ze er niet toe gekomen de kroniek bij te

houden, maar nu voelde ze zich sterk genoeg om ook deze taak weer op te pakken. Met alles wat Elisabeth en Else haar hadden verteld had ze genoeg materiaal voor nog wat bladzijden.

Ze werd uit haar gedachten opgeschrikt door een klop op de deur.

‘Binnen,’ riep ze, waarop een van de dienstmeisjes binnenkwam.

‘Zuster Hanna, er is een brief voor u gekomen,’ zei ze terwijl ze haar de envelop overhandigde. De afzender was de Geneeskundige Dienst van Zehlendorf. Waarom schreven ze haar? Ze had geen meldingsplichtige ziekte gehad...

Hanna maakte vastberaden de envelop open en haalde de brief eruit. ‘Nee toch!’ riep ze het volgende moment verschrikt en ze sloeg haar hand voor haar mond.

Met opgezwollen ogen staaarde Lilly uit het raam. Ze was nu al een week werkloos en er scheen in heel Berlijn geen ziekenhuis te zijn dat personeel nodig had.

Om de schijn voor haar hospita op te houden verliet ze elke ochtend het huis. Mevrouw Hausmann was in staat haar de huur op te zeggen als ze erachter kwam dat ze was ontslagen.

Maar hoelang kon ze dit nog volhouden?

Haar blik gleed naar het bureautje naast haar. De brief die ze een paar dagen eerder had ontvangen, lag daar nog steeds. Ze had hem eenmaal gelezen, maar verder niet aangeraakt. Hij had haar probleem nog verergerd en ze moest er niet aan denken wat er zou gebeuren als ze niet gauw een baan vond. Het was één ding om haar woning kwijt te raken, maar haar situatie kon nog veel meer verslechteren.

Met een zucht liep ze bij het raam vandaan. Ze trok haar jas aan en pakte haar tas. Daar zaten alle documenten in die ze nodig had, mocht iemand positief op haar sollicitatie reageren.

Onderweg naar beneden hoorde ze een kletterend geluid uit de keuken komen. Blijkbaar was mevrouw Hausmann bezig. Mooi zo, dacht Lilly en ze liep vlug naar de deur.

‘Moet ik misschien iets voor u meebrengen van de kruidenier?’
klonk een stem op de achtergrond. Lilly hield haar pas in.

‘Dank u, mevrouw Hausmann, niet nodig,’ antwoordde ze vlug.
‘Fijne dag!’

Zonder een antwoord af te wachten deed Lilly de voordeur open en liep naar buiten.

Zoals elke ochtend sinds ze weg was bij het Charité was haar eerste doel de krantenkiosk. Daar lagen tientallen kranten en tijdschriften in stapels uitgestald.

Omdat de verkoper, een gedrongen man met dun geworden haar en bretels over zijn overhemd, verdiept was in een gesprek met een van zijn vrouwelijke klanten, pakte Lilly gauw een exemplaar van de *Berliner Allgemeine Zeitung* van de stapel.

Na een vlugge blik op de verkoper sloeg ze de krant open en zocht naar de advertenties. Twintig pfennig uitgeven aan een krant waarvan slechts enkele bladzijden haar interesseerden was in haar ogen verspilling, vooral nu ze elke cent tweemaal moest omdraaien.

Even later had ze gevonden wat ze zocht en liep ze de kolom met advertenties door. Er werden secretaresses gevraagd en dienstmeisjes, hier en daar een verzorgster voor een oude dame.

Haar oog viel op de volgende regel: ‘Vriendelijke geschoolde verpleegster gezocht’. Lilly’s hart begon te bonzen. Kon dat waar zijn?

‘Hé, meissie, of je koopt ’m, of je smeert ’m!’ snauwde de kiosk-eigenaar.

Betrapt keek Lilly op. Ze was zo geboeid geweest door de advertentie dat ze niet had gemerkt dat de klant was weggegaan.

De man plantte zijn handen in zijn zij en keek haar aan, zijn ogen fonkelden van woede.

‘Neemt u me niet kwalijk,’ mompelde Lilly en ze haalde haar portemonnee uit haar tas. Toen keek ze nog eens naar de advertentie en dacht: dit is mijn redding!

Ontdaan liep Hanna door de spreekkamer te ijsberen. De brief van de regionale inspectie waarin stond dat ze zich opnieuw moest onderwerpen aan een toetsing van haar kennis van de röntgenologie brandde in de zak van haar schort. Wat had dat te betekenen? Waarom wilden ze haar diploma niet langer erkennen? Ze kon zich de cursus röntgenologie in het Virchow-ziekenhuis nog goed herinneren. En nu deden ze alsof ze geen opleiding had gevolgd?

Een nog groter probleem was de datum. De dag waarop het examen moest plaatsvinden, 31 mei, was een zaterdag! Maar als ze haar vergunning om als röntgenverpleegster te werken wilde behouden, moest ze dit examen doen...

Hanna zuchtte diep. Het liefst was ze meteen naar dr. Conradi gegaan, maar hij liep net visites op de eerste vrouwenafdeling. In de spreekkamer kon ze ook niet blijven. Ze moest haar handen laten wapperen, anders zou ze nog barsten van ongerustheid en emotie!

Met lange passen haastte ze zich door de gang, langs de operatiekamer, waar haar collega's juist voorbereidingen voor een operatie troffen. Daar zou ze niet kunnen helpen, maar ze kon wel gaan kijken of de röntgenkamer in orde was en de ontwikkelvloeistoffen verversen.

Van opzij klonk een stem. 'Pardon,' hoorde ze iemand zeggen.

Hanna draaide zich om. Ze was zo in gedachten verzonken geweest dat ze de slanke jonge vrouw naast de nis die als wachtruimte voor de röntgen fungeerde, bijna over het hoofd had gezien.

'Wat kan ik voor u doen?' vroeg ze en ze probeerde haar irritatie enigszins te onderdrukken.

'Ik...' De vrouw slikte en omklemde het hengsel van haar tas nog steviger.

'Wilt u naar een patiënt? Of hebt u een afspraak bij dokter Conradi?'

'Ik... Ik wilde solliciteren. Naar aanleiding van de advertentie in de krant.'

Hanna trok verrast haar wenkbrauwen op. 'Bent u verpleegster?'

'Ja. Ik ben aan het Charité opgeleid, maar nu zoek ik een nieuwe baan.'